

Mandela klimat deňsizligini soňlandyrmak isläpdi

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Mandela klimat deňsizligini soňlandyrmak isläpdi ATAM MANDELA
YZYNA EÝERMEGIMIZI we KLIMAT DEÑSIZLIGINI SOÑLANDYRMAGY
ISLÄRDI

Umydyň we kollektiwleýin çäreleriň güýjüne ynanýardy. Onuň COP28-de aparteide garşy alyp baran göreşi bilen parallellikler bütin dünýäniň gözüniň önündedi.

Nelson Mandelanyň ruhunda bu pursaty ýeňiş turniri däl-de, tagallalarymyzy güýçlendirmegiň çäresine çagyryş hökmünde baha bereliň (AFP)

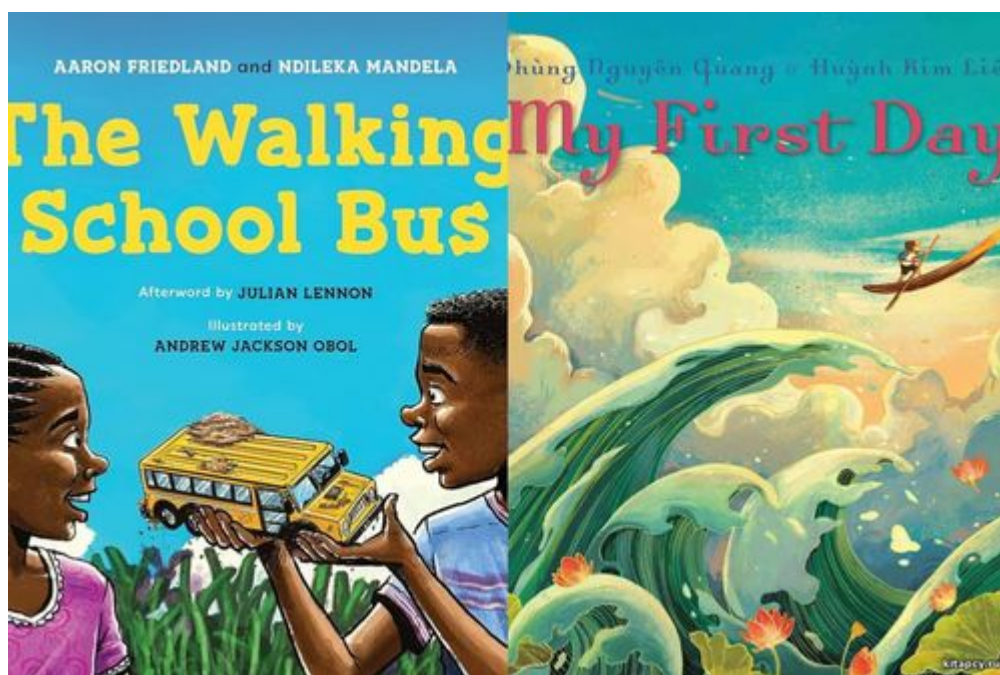
Taryhyň ýyllyklarynda örän möhüm pursatlar kollektiwleýin ýolagçylygymyzy täzedan kesgitleýär, umumy ykbalymyzy täzedan ýazýar we global hakydany täzedan şekillendirýär. Global garşylygyň we adalatyň siwmoly Nelson Mandelanyň agtygy hökmünde COP28-de beýle pursatyň bolandygyny duýdum.

Bu duşuşyk döwletleriň bir ýere ýygnanyşmagyndan zyýat, klimat aparteidine garşy alyp baran göreşimizde umyt ýalkymy bolup öňe saýlandy. Klimat üýtgeşmesiniň iň ýaramaz täsirlerinden

gaçmak mümkinçiligi barlar bilen ýoklaryň arasyndaky görnetin uçurymy görkezýän bu adalga sosial adalatsyzlygyň sensassiýasyndan has köp zady öz içine alýar. Munuň özi daşky gurşaw krizisiniň garşysynda global deňlik üçin açyk çagyrys. Dogrusyny aýdalyň: klimat aparteidi global sistemalarymyzyň nähili erbetdiginiň iň güýçli subutnamasy. Bu diňe daşky gurşaw krizisi däl, häzirkі daşky gurşaw krizisimiziň karbon zyňyndylary ýaly ykdysady we sosial sistemalaryňam miwesidigini ýüze çykaran etiki we deňsizlik krizisi. Atamyň garşy çykan aparteid režimi bilen parallelіk mesaňa göze ilýär: Sistematik jynsparaзlyk adalatsyzlygy nähili deňsizligi goldaýan bolsa, klimat aparteidi-de baýlaryň garyp-gasarlary we gyrakladylanlary çäklendirilmedik görnüşde sarsdyryp taşlan täsirlerinden özlerini izolirlän bölünişigini dowam etdirýär.

Ine, şol sebäpli-de COP-dan öň we geçirilýän wagtynda dünýäniň öňüsrasynda durandygyna däl-de, şol bir wagtyb özünde çuňňur ýagdaýda onuň tarapyndan şekillendirilendigine ynandygym klimat aparteidi ýagdaýy hakda açyk sözlüdim.

COP28-de klimat aparteidiniň strukturalaýyn täsirlerine garşy haýsydyr bir garşylyk görkezmek hemişe kyn bolýar.

BMG-nyň klimat üýtgeşmesiniň düwmesindäki energetika pudagynyň adamy, COP-yň başlygy doktor Sultan el-Jabiri umuman gözden

çykaran Günbatar dünýäsindäki köp sanly adam ýaly meniňem birgiden şübheleirim bardy.

Emma el-Jabir özüne şübhe bildirenleri ýalňyşdyrды. COP28-de gury çekişmeden başga-da kän zat gördük. El-Jabir şübheçilere ýumruk salgap, mundan öň 27 ýyllap hiç bir COP-yň etmedik işini etmegi ýola goýdy: Ol dünýäniň iň köp mätäçlik duýýan kollektiwleýin oýanyşynyň öňüni açdy.

Hawa, entek etmeli iş kän, emma duşuşygyň tebigy ýangyçlardan daşlaşmakda üpjün eden görlüp-eşdilmedik pikir birlihi oturymly energiýa sistemalarynda gerekli öwrülişigiň başlangyjyna yşarat edýär. Bu diňe syýasy öwrümi däl, uly öwrülişigi alamatlandyrýar. Bütün dünýä ilkinji gezek energiýa gurluşlarymyzy tebigy ýangyçlardan gelýän bähbide baglap goýan strukturadan planetanyň sagdynlygyna we deňligine üns berýän gurluşa öwürmegiň gyssagly wajyplygy boýunça-da pikirler bir.

Mälim edilen maliýe maksatnamalary (BAE-niň 30 milliard dollarlyk klimat fondy we pes girdejili ýurtlar üçin 700 million dollar bilen bile) maliýe çärelerinden has gymmada düşýär.

Bu borçnamalar möhüm zat, emma üstünlikleri, aç-açanlyk, hasap berip biljek we täsirlenen jemgyýetler bilen hakyky bilelikdelige üns berýän praktiki strategiýalaryna bagly. Bular deňlige goldanýan klimat maliýeleşdirijä tarap ädilen ädimdir, emma hakyky gymmatlyklary praktikada klimat üýtgeşmesine garşy iň goragsyz gatlagyň durmuşynda döretjek täsirleri bilen ölçener.

COP28-de dowam etdirip boljak ekerançylyga üns berilmegi we 130-dan gowrak ýurduň klimat meýilnamalaryna ekerançylyk çeşmeli galyndylary degişli etmegi başga bir sepgitleýin üýtgeşmä yşarat edýär. Daýhançylygyň diňe bir kär däl, şol bir wagtyň özünde güzeran dolamagyň ugry bolansoň, Afrikada ekerançylygy klimat strategiýalaryna degişli etmegiň logiki taýdan esassyz bolmak bilen bir hatarda güzeran dolamak we adalat problemsy bolmagynda galýar.

Bu COP-da delegatlar ahyrsoňunda ekerançylygyň diňe düzgünleşdirilmeli pudak däl-de, eýsem azyk howpsuzlygy, jemgyýetiň berkligi we ykdysady dolandyryşyň aýgytlaýjy sütünidigini kabul etdi. Bulam gürrüňi gidýän öňüni alyş çäreleri diňe daşky gursawa jogapkärçilikli çemeleşmekden has beter, şol bir wagtyň özünde klimat ynjklygynyň öňki hatarlarynda ýer alanlary goramak we güýçlendirmek üçin gurala

öwürýär.

Täzelemäge degişli energetikany giňeltme borjy we nebit-gaz kompaniýalarynyň metan galyndylaryny minimum derejä düşürjeklerine beren sözi pudagyň klimat krizisindäki rolunyň barha artýan görnüşde kabul edilendigini görkezýär. Emma bu borçnamalaryň sagdyn we tassyklaýjy çäreler bilen garşylanmagy gerek. Täzelemäge degişli energetikalara geçiş ykdysady mümkinçilikler döretmek bilen birlikde tebigy ýangyç industriýalaryna garaşly jemgyýetleriň has ýaşyl ykdysadyýete geçişde yzda galmazlygyny üpjün etmek bilen işçi güýji geçişleriniňem üns bilen бага berilmegi gerek.

COP28 boýunça pikir edenimde, atamyň умыда we kollektiwleýin çärelere bolan ynanjyny ýada salýaryn. Şol bir sagtyň özünde oňumizdäki borjумыzyň derwaýyslygy-da meni haýrana goýýar. Klimat aparteidine garşy göreşme daşky gurşawlaýyn çäreden has artygyny, sosial-ykdysady gurluşlaryмыzyň düýpli formada gözden geçirilmegini talap edýär. Aýak üstünde bolşumyz syýasy praktikasynyň aňyrsyna geçip, klimat göreşimiziň deňligini we hemmetaraplaýynlygyny ýola goýmaly.

COP28-de barylان «BAE geleşigi» entek görlüp-eşdilmedik we sepgitleýin başlangyç nokadydyr, emma esasy synag munuň amala aşyrylmagy we anyk, adyl, amatly çärelere öwrülmeginde ýatýar. Gurply ýurtlar we şahslar diňe borçlarda däl, eýsem şol bir wagtyň özünde global jemgyýetimiziň biri-birine bagly tebigatyny tanaýan, hasap berip bolýan, oňşukly çäreleriňem başyny çekmeli.

Nelson Mandelanyň ruhunda bu pursaty ýeňiş turniri däl-de, tagallalaryмыzy güýçlendirmegiň çäresine çagyryş hökmünde baha bereliň. Sosial-ykdysady statuslaryna garamazdan, hemmeleriň howpsuz we dowamly geljege eýe bolan, klimat aparteidiniň bolmadyk dünýäsi üçin tagalla etmelidiris.

Ndileka MANDELA,
sosial aktivist, «Thembekile Mandela» fondunyň başlygy.
Penşenbe 21.12.2023 ý. Publisistika